

Konspirasjon

Konspirasjonstenkning, vold og terror

Som vi har sett, har antisemittismen lange historiske røtter i Europa. Et av de tilbakevendende motivene er forestillingen om at jødene står bak en gigantisk sammensvergelse, en *konspirasjon*. Jødene er blitt anklaget for å arbeide bevisst og systematisk for å undergrave majoritetsbefolkningen: for å ha stått bak revolusjoner, kriser, katastrofer og andre truende og uønskede hendelser. I moderne tid har antisemittismen også vært knyttet til raseteorier. Det har vært hevdet at jødenes negative egenskaper har vært lagret i «blodet», og at motsetningen mellom jøder og ikke-jøder dermed er evig og uforanderlig.

Konspirasjonstenkning og rasisme har også vært rettet mot andre grupper, med forferdelige konsekvenser. På 1800- og 1900-tallet ble forestillinger om «den hvite rases» overlegenhet brukt til å rettferdiggjøre undertrykkelse av fargede i og utenfor Europa. Også i nyere tid har en slik tenkemåte gitt næring til undertrykkelse, overgrep og drap. Vi skal i denne teksten se på noen tilfeller hvor slike forestillinger, som ofte ligner på antisemittiske beskyldninger, har bidratt til å forårsake massevold.

Konspirasjonstenkning om muslimer

11. juli 1995 angrep bosnisk-serbiske styrker byen Srebrenica i det østlige Bosnia-Hercegovina. I kjølvannet av angrepet begynte serbiske soldater og militser å jakte på bosniske muslimer i området. Menn mellom 16 og 65 år ble samlet sammen og skutt. I løpet av ti dager ble 8000 muslimske menn drept.

22. juli 2011 utførte den norske høyreekstremisten Anders Behring Breivik en terroraksjon rettet mot regjeringsbygget og AUFs sommerleir på Utøya. Totalt 77 mennesker ble myrdet i angrepene.

Hvilke tanker lå til grunn for disse handlingene? Både Breivik og de serbiske nasjonalistene som gjennomførte massedrapene i Srebrenica, var motivert av konspirasjonsforestillinger om muslimer og islam.

«Eurabia-teorien»

Det mest kjente uttrykket for disse forestillingene er den såkalte Eurabia-teorien. Kjernen i teorien er at europeiske og muslimske ledere samarbeider i det skjulte for å ødelegge vestlig kultur og identitet, med mål om å overta Europa. Et sentralt element i teorien er også at muslimer skjuler sitt egentlige jeg: at man aldri kan stole på dem, selv om de hevder å være demokratiske, moderate og fredelige.

Før angrepene 22. juli 2011 sendte Breivik ut en 1500 siders tekstsamling til utvalgte mottakere. Her påsto han at Norge og Europa var i ferd med å bli tilintetgjort innenfra, av en sammensvergelse som omfattet Arbeiderpartiet og venstresiden i norsk politikk. Muslimsk innvandring, kvinnefrigjøring og «nedbrytende» litteratur og vitenskap var ifølge terroristen forårsaket av en allianse av europeiske og muslimske ledere som arbeidet planmessig for å undergrave europeisk kultur og identitet. Breivik fremstilte drapshandlingene som en del av en «forsvarskamp» for å bevare den europeiske kulturen mot påståtte landsforrædere.

Rwanda

Et annet eksempel på at konspirasjonstenkning har vært med på å forårsake voldshandlinger, er Rwanda tidlig i 1990-årene.

6. april 1994 ble flyet med Rwandas president Juvénal Habyarimana skutt ned. Habyarimana mistet livet under flystyrten. En ekstremistisk bevegelse, Hutu Power, lyktes deretter med å erobre statsmakten. Hutu Power-ideologien hevdet at en av folkegruppene i landet, hutuene, var overlegen den folkegruppen som heter tutsier. I løpet av få måneder organiserte de nye makthaverne et brutalt folkemord på tutsiene. Det er usikkert nøyaktig hvor mange som ble drept, men vi vet at mer enn 800 000 mennesker mistet livet. Drapene foregikk i svært høyt tempo. Selv om mange av gjerningspersonene kun brukte enkle håndvåpen, er det blitt anslått at det ble drept 300 mennesker per time. Dette gjør massedrapene i Rwanda til historiens raskeste folkemord.

Hatideologi

Folkemordet på tutsiene hadde kompliserte årsaker. En viktig faktor var likevel uten tvil spredningen av hatideologi i forkant av drapene, og også mens drapene pågikk. Hutu-ekstremistene spredte hatretorikk i stort omfang, blant annet gjennom radiosendinger. Her ble tutsiene sammenlignet med skadedyr, demoner, drager, vampyrer, kakerlakker og giftslanger. I tillegg ble motsetningen mellom hutuer og tutsier knyttet til påståtte «rasemessige trekk». «En kakerlakk kan ikke føde en sommerfugl, en kakerlakk føder en annen kakerlakk», skrev for eksempel et av de hutu-ekstremistiske magasinene i mars 1993.

Også konspirasjonsforestillinger spilte en sentral rolle. Tutsiene ble fremstilt som ondskapsfulle, listige og innflytelsesrike, og det ble påstått at de arbeidet i det skjulte for å erobre makten og undertrykke hutu-majoriteten. Dermed ble drapet på tutsiene rettferdiggjort som en form for selvforsvar. Hutuer som ikke delte ekstremistenes synspunkter, ble oppfattet som forrædere, og myrdet på grunn av dette.

Lignende forestillinger som dem som har vært rettet mot jøder, kan altså også ramme andre grupper – med farlige konsekvenser. Fremstillinger av mennesker som truende og umenneskelige fiender går igjen i politisk massevold og folkemord. Kunnskap om antisemittismens historie er derfor viktig for å forebygge overgrep, ikke bare mot jøder, men også mot andre grupper.